

Менеджмент больового синдрому: «Подолати розрив між знаннями і практикою»

Біль — основна медична проблема, яка впливає на повсякденну активність людини. Приблизно 25% європейців страждають від періодичного чи хронічного болю в м'язах, суглобах, шиї чи спині. Навіть після проведення адекватного лікування чи усунення травматичного впливу больовий синдром може залишитися. Вибір найбільш дієвої терапевтичної тактики потребує чіткого визначення виду больового синдрому та вивчення існуючого досвіду в менеджменті болю разом з останніми клінічними розробками. Завданням міждисциплінарних організацій з вивчення болю є об'єднання зусиль лікарів, науковців, медичних сестер, організаторів охорони здоров'я та інших фахівців довкола цієї проблеми. Міжнародна асоціація з вивчення болю (IASP) оголосила 2018-й — роком Вдосконалення освіти з медицини болю, а всі заходи відповідного спрямування проходять під гаслом «Подолання розриву між знаннями і практикою».

Одним із таких заходів, що надає можливість підвищення професійного рівня для медичних працівників, став 3-й Східноєвропейський конгрес з болю (3 Eastern-european pain congress, далі — Конгрес), який проходив у Києві 7–9 червня 2018 р. Організаторами виступили Українська, Естонська, Латвійська, Молдавська, Польська та Румунська асоціації з вивчення болю. Захід відбувся за підтримки Європейської федерації болю EFIC, Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України та Національної академії медичних наук (НАМН) України. Програма Конгресу охоплювала найбільш важливі теми в управлінні болем. Учасники заслухали доповіді 63 спікерів з 16 країн, ознайомилися із 79 презентаціями та присвятили 37 годин освітнім виступам, відвідали постерні сесії та взяли участь у майстер-класах. Порівняно з минулим роком захід набув ширших масштабів, збільшилися його тривалість, кількість слухачів і запрошених доповідачів.

З нагоди відкриття Конгресу у зверненні до учасників, організаторів та іноземних гостей різних країн Європи, Азії та Америки **Володимир Міхньов**, академік, доктор медичних наук, головний учений секретар НАМН України, відзначив неабияку актуальність цієї події, присвяченої одній з найважливіших проблем теоретичної і практичної медицини — болю.

На думку В. Міхньова, найважливішим питанням в лікуванні болю є позиція представників теоретичної медицини. У розвитку фізіології, біохімії та фармакології болю останнім часом досягнуто певних результатів, які потребують детального розгляду. Для з'ясування механізмів виникнення болю необхідно враховувати роль висхідних систем передачі ноцицептивної інформації до центральних структур головного мозку, розуміти процеси переробки інформації в цих системах, визначити роль медіального і латерального таламусу, гіпоталамусу, ретикулярної формації, лімбічної системи і кори великого мозку в формуванні відчуття болю. Не менш важливим є питання функціонування антиноцицептивних систем. Значний інтерес, на думку доповідача, викликають доповіді, присвячені фармакологічному лікуванню при больових синдромах із застосуванням канабіноїдів, опіатів і неопіоїдних засобів.

Українська асоціація з вивчення болю (УАВБ) — провідний в державі міждисциплінарний форум у сфері медицини болю, який об'єднує науковців, лікарів та працівників освіти. **Ігор Романенко**, доктор медичних наук, президент УАВБ, особисто подякував президенту EFIC, який підтримав ініціативу проведення Конгресу в Києві, а також колегам — президентам Латвійської, Польської, Румунської, Молдавської, та Естонської асоціацій з вивчення болю, які виступили співорганізаторами заходу. Також подякував спікерам з Європи, Азії, Америки та Канади, які знайшли можливість приїхати до України, щоб поділитися своїми знаннями і досвідом. І. Романенко побажав усім учасникам плідної співпраці продовж Конференції,

і зазначив, що роки діяльності УАВБ з дослідження, діагностики та лікування болю можна назвати роками «створення фонду медицини болю в Україні», — визначенням, яке заслуговує бути ще одним гаслом Конгресу.

До привітань приєдналися зарубіжні колеги — **Барт Морліон**, президент EFIC, який закликав членів усіх 37 європейських відділень федерації болю до об'єднання в дусі Європейського співробітництва, та **Аллен Фінлі**, професор кафедри анестезії та психології Університету Далхаузі (Dalhousie University), Галіфакс, Канада, який наголосив на необхідності проведення міжнародних програм, спрямованих на вирішення питань болю в педіатрії. Зі словами в дячності до організаторів та учасників також звернулися члени наукового комітету Конференції **Андріан Білий**, професор, президент Молдавської асоціації з вивчення болю (Moldavian Association for the Study of Pain), Кишинів, Молдова, та **Михайло Аронс**, президент виконавчої ради Латвійської асоціації з вивчення болю (Latvian Association for the Study of Pain), Рига, Латвія.

Обговорення торкнулося теми болю в педіатрії. Доповіді з цього питання підготували канадські дослідники болю А. Фінлі («Розпізнавання, віра та довіра: комплексний підхід до болю у дітей та підлітків») та його колега, ще один дослідник болю, **Майкл Сангстер** («Біль у дітей: початок руху»).

В секції з нейрохірургії та алгології прозвучали цікаві доповіді **Євгена Слинька** «Нейрохірургічне лікування спінальних больових синдромів», **Юрія Ямінського** «Хірургічне лікування невропатичного болю» та **Володимира Федірка** «Невралгія трійчастого та язиковоглоткового нервів». Про інтервенційні методи лікування болю розповів **Олексій Єрошкін**.

Про лікування хронічного болю у пацієнтів після інсульту за допомогою модифікованого методу рефлексотерапії доповідала **Марина Чижова**. Про нові можливості для комбінованої терапії при болю і тривозі доповідав **Сергій Бурчинський**.

Про нові можливості для комбінованої терапії при болю і тривозі доповідав **Сергій Бурчинський**.

Канабіноїди як новий засіб в менеджменті болю обговорювали в доповіді **Рудольфа Лікара**, професора університету Грац, Австрія. Також Р. Лікар разом із Рейнхардом Сіттелем провели майстер-клас «Післяопераційний контроль болю». Про нові підходи до місцевого лікування периферичного невропатичного болю розповідав **Ян Хесселінк**, Нідерланди. Ще одна доповідь Я. Хесселінка стосувалася ролі локальних композицій фенітоїну при лікуванні периферичного невропатичного болю. Тему комплемтарних/альтернативних методів в інтегративній медицині болю обговорювали в рамках доповіді доктора **Магдалени Коцот-Кепської**, секретаря Польської асоціації з вивчення болю. Окремо автор підготувала повідомлення «Ботулінічний токсин при невропатичному болю».

Питання комплексного підходу до больових феноменів детально розглянув професор **Р. Сіттель** (Німеччина) у доповіді «Pain Router: механізм-орієнтована концепція лікування». Про контекстні фактори при болю та фітотерапію при больовому синдромі доповіли доктор **Андреас Копф**, голова освітнього комітету EFIC (Німеччина). Доповідь про фантомний і резидуальний біль після ампутації запропонував доктор **Роберто Казале**, науковий директор Реабілітаційного центру в Бергамо, Італія. Ще одна його доповідь стосувалася місцевих форми лідокаїну і капсаїцину в менеджменті болю.

Методикам нейромоделювання при лікуванні нестерпного болю присвячені доповіді «Електростимуляція спинного мозку: сучасний і ефективний метод лікування хронічного больового синдрому» (Ч. Шашкін, Казахстан); «Дистальна електростимуляція рухових та шкірних нервів для зниження болю. Знайомство з новою стратегією» (О. Галицький та І. Третяк); «Тривала інтерактивна опіоїдна терапія у хворих з хронічним больовим синдромом із використанням програмованих помп» (О. Кирсанова, Росія); «Стереотаксична радіохірургія в лікуванні невралгії трійчастого нерва» (Владислав Бурик).

Дізнатися про нові напрямки в фармако-терапії болю можна з доповіді Б. Морліона. Про сучасні тенденції та нові напрямки розвитку хірургії болю доповідав **Костянтин Славін**, доктор медичних наук, президент Американської асоціації стереотаксичної та функціональної нейрохірургії (American Society and Joint Section of Stereotactic and Functional Neurosurgery), США. Ще одна його доповідь стосувалася вужого питання сучасного алгоритму хірургічного лікування лицевого болю.

Про сприйняття болю і основних почуттів та роль мікробіоти в формуванні болю розповідали гості з Молдови Я. Бурмістр та А. Білий. Питання головного і орофасціального болю розглянуто в доповідях «Патогенез невропатичного тригеміального болю: експериментальні дані» (Ю. Чомаляк); «Перегляд класифікації лицевого болю» (С. Рассказов, США); «Новітні підходи до лікування первинного головного болю» (В. Білошицький). З новими досягненнями в дослідженні болю в Інституті фізіології імені О.О. Богомольця, які, можливо, завтра змінять клінічну практику, познайомила учасників Н. Войтенко.

Питання стратегічних помилок диференційної діагностики первинного і вторинного головного болю розкрито у доповіді Л. Дзяк та О. Цуркаленко. Ще одна колективна доповідь авторів стосувалася нефармакологічних методів лікування головного болю у період вагітності та годування грудьми. Про менструальний головний біль і підходи до лікування при цьому стані доповіли І. Романенко та Ю. Романенко.

Питань мультимодальної терапії болю стосувалася доповідь доктора **Міхаеля Шенка**, відомого хірурга з Німеччини. Про дослідження в науці, основані на доказах і спостереженнях розповів А. Баскар, Великобританія. Про методику когнітивної терапії майндфулнес, що її застосовують при хронічному болю, та нейропластичність розповідав Г. Харитон, Канада.

Біль в суглобах як окрему проблему розглянуто в доповідях «Остеопороз, вітамін D і біль: чи є зв'язок?» В. Поворознюка; «Клінічне застосування радіочастотної нейроабляції в ортопедичній практиці» Я. Фіщенко та «Больові маски остеоартрозу. Як правильно підібрати лікування» Н. Григор'євої.

При обговоренні теми післяопераційного болю розглянуто питання патофізіології больового синдрому (Д. Дімура, О. Лоскутов), малоопіоїдної анальгезії для пре-, інтра- та постопераційного менеджменту болю (О. Лоскутов), післяопераційної мультимодальної анальгезії в частині прискореної реабілітації пацієнтів з патологічним ожирінням при лапароскопічних баріатричних втручаннях (В. Черній), мультимодальної анальгезії в ендокринній хірургії (О. Ларін, М. Кунатовський, С. Тарасенко).

Модальної анальгезії в ендокринній хірургії (О. Ларін, М. Кунатовський, С. Тарасенко).

На особливу увагу заслуговують такі актуальні питання, як застосування опіоїдів при болю. Доповідь на цю тему підготував М. Шенк, Німеччина. Про хронічний біль і супутній стан тривоги із психосома-тичної точки зору розповів В. Коростій. Важливим аспектом місцевого лікування периферичного невропатологічного болю є розроблення стратегій покращення дії місцевих анальгетиків. Про роль тестів у відповідних дослідженнях та щоденній практиці розповів **Девід Копський**, доктор медичних наук, викладач Інституту невропатичного болю в Амстердамі (Institute for Neuropathic Pain), Нідерланди.

Проблема тазового болю у практиці гінеколога висвітлювалася в доповіді Т. Татарчук та Н. Косей. Лікування при больовому синдромі, пов'язаному з ендометріозною хворобою, розглянуто у доповіді В. Квашенко. Про сучасні аспекти інтра- та постопераційної анестезії кесаревого розтину розповів О. Голяновський.

Хворобу Зудека розглянуто у доповіді К. Ковалевської. Модель комплексного підходу до лікування болю в спині запропонував В. Романенко. Комплексний регіонарний больовий синдром був темою доповіді М. Дельви. Проблема невропатичного болю при цукровому діабеті обговорювали в межах доповіді колективу авторів О. Ларіна, М. Горобейко, М. Кунатовського та С. Тарасенка.

Увагу учасників привернуло рандомізоване клінічне дослідження нової генерації віртуальної реальності, результати якого свідчать про довготривалу анальгезію. Про його результати доповіли колега з Південної Кореї Ч. Хванг. Нові розробки в лікуванні головного болю, зокрема застосування ботулінічного токсину, розглянуто у доповіді Я. Фількенштейна та Б. Фрейна, Канада.

Серед малоінвазивних процедур в лікуванні болю розглянуто методи внутрішньодискової електротермічної терапії в лікуванні хронічного болю в спині (Б. Павлов), інтервенційної радіочастотної терапії орофасціального болю (К. Новакович), черезшкірного інтервенційного лікування хронічного болю (Р. Седлецький). Про діагностику та малоінвазивне лікування при тазовому болю розповідав О. Баринов, Росія. Формування міждисциплінарного підходу до болю в ділянці таза в урологічному аспекті — тема доповіді М. Степаненка.

Роботи, відібрані науковим Комітетом, обговорювалися під час електронних постерних сесій. Зокрема, під час цієї частини Конференції учасники заслухали ряд доповідей: «Кореляція інтенсивності болю і вирівнювання шийного відділу хребта у пацієнтів після переднього міжтілового зрощення» та «Інтенсивність болю у пацієнтів після передньої субаксильної декомпресії-ф'южоперації з використанням різних типів імплантів» (Є. Слинко, О. Нехлопочін); «Ефективність 16-тижневої фізичної терапії при хронічному болю у попереку і психосоціальних факторах» (А. Бендас, Ф. Бобеуф, С. Топмсон, Л. Бхерер, М. Рой, Канада); Пункційні методики в лікуванні спондилоартрозу поперекового відділу хребта» (М. Квасніцький); «Оцінка ефективності блоку простору м'яза розгинача спини в лікуванні хронічного больового синдрому в грудному відділі хребта» (А. Бобир, О. Тарабрін, А. Яворський); «Комплексний підхід до лікування хворих з неврологічними проявами остеохондрозу поперекового відділу хребта на етапі відновного лікування» (О. Когут-Ледньова).

З результатами власного досвіду ефективності комбінованого підходу до лікування болю у нижній ділянці спини за допомогою радіочастотної нейроабляції медіальних чутливих гілочок фасеткових суглобів та ранньої реабілітації поділилися доповідачі О. Столяренко, О. Буянов, К. Горбаток. Також вони доповіли про ефективність комбінованого підходу до лікування гриж міжхребцевих дисків за допомогою малоінвазивних хірургічних методів і ранньої реабілітації, а також про застосування радіочастотної нейромоделювання у пацієнтів із міжхребцевою невралгією різного походження. Трансформінальні епідуральні блокади у пацієнтів із больовим синдромом попереково-крижового відділу хребта при дегенеративно-дистрофічних захворюваннях розглянуто у доповіді Я. Фіщенко та А. Кудріна.

Упродовж всієї Конференції учасники спілкувалися та обмінювалися думками. Наприкінці відбулося традиційне підведення підсумків та вручення сертифікатів учасникам семінарів. Триденний захід, цілком присвячений обговоренню професійних та наукових питань, закінчився більш невимушеним спілкуванням під час влаштованої організаторами прогулянки на кораблі по руслу Дніпра. Тож, крім приємної втоми після напруженої роботи, учасники Конференції мали змогу отримати додаткові приємні враження після відвідин Києва.

Олександр Гузій,
фото автора